

Hännystely, häntyryys, perässälaahustaminen vai hvostismi?

Leninin uudelleensuomennoksia vertailemassa

DOI: <https://doi.org/10.61200/mikael.160897>

Mikhail Mikhailov
Tampereen yliopisto

Julia Souma

Satu Valkiainen
Tampereen yliopisto

Mikael

Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen aikakauslehti
2025, Vol. 18, Nro 2, s. 276–298

Viittausohje

Mikhailov, Mikhail, Julia Souma & Satu Valkiainen 2025. *Hännystely, häntyryys, perässälaahustaminen vai hvostismi?* Leninin uudelleen-suomennoksia vertailemassa. *Mikael* 18:2, 276–298. <https://doi.org/10.61200/mikael.160897>

ISSN

1797–3112

Kustantaja

SUOMEN KÄÄNTÄJIEN
JA TULKKIEN LIITTO
FINLANDS ÖVERSÄTTAR-
OCH TOLKFÖRBUND

Toimittajat

Marja Kivilehto ja Laura Ivaska (päätoimittajat), Sari Hokkanen,
Olli Philippe Lautenbacher, Minna Ruokonen ja Lena Segler-Heikkilä

Lehden numero

<https://journal.fi/mikael/issue/view/18-2-2025>

Käyttöehdot

<https://journal.fi/mikael/openAccess>

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Abstract

Vladimir Lenin is one of the most important figures in Russian history. He was a prolific author, and publishing his numerous works and translating them into other languages was an important part of the so-called Lenin cult. Lenin's works were translated into 125 languages, many of them multiple times. In this paper, lexis of 17 Finnish translations of four Lenin's works is examined. The purpose of the research was to discover by means of corpus analysis what kind of changes occur in retranslations. A list of Lenin's keywords was compiled using Sketch Engine Keywords utility, and untypical (difficult for perception) words were chosen for further analysis. These words were divided into three groups: terms, realia, and archaisms. The use of untypical words was traced in different translations. The results indicate that while terms and realia do not usually change, archaisms are often replaced with modern equivalents. All in all, almost 50% of untypical words remain unchanged, suggesting that the purpose of untypical words is to codify Lenin's heritage in another language.

Keywords:

Marxist discourse, Lenin cult, corpus-based analysis, untypical words, retranslation

Avainsanat:

marxilainen diskurssi, Lenin-kultti, korpuspohjainen analyysi, epätavalliset sanat, uudelleenkääntäminen

1 Johdanto

Vladimir Lenin on ilman muuta yksi tunnetuimmista Venäjän poliitikoista. Jopa 100 vuotta kuolemansa jälkeen hän herättää yhä paljon kiinnostusta ja ristiriitoja sekä Venäjällä että Venäjän ulkopuolella (ks. esim. Service 1985: 1, Volkogonov 1999: 21–28). Leninillä, hänen teorioillaan ja teoksillaan oli aikoinaan merkittävä vaikutus eri vasemmistoliikkeisiin ympäri maailman (ks. esim. Šuliko 2019). Vaikka Leninistä on julkaistu lukematon määrä kirjoja (Read 2024: 134–150), monet tutkijat toteavat, että tiedämme edelleen tästä henkilöstä erittäin vähän (Service 1985: 3). Miksi näin on? Ilmeisesti pääsyynä on Lenin-kultti, jota alettiin luoda jo Leninin viimeisinä elinvuosina ja jota rakennettiin 1920-luvun aikana. Tuloksena on se, että kaikki Leninin hahmoon ja toimintaan

liittyvä mytologisoitiin. (Tumarkin 1983.)

Lenin-kultti oli koko Neuvostoliiton yhteiskunnan perusta. Kyseessä oli niin sanottu **auktoriteettinen** diskurssi,¹ eli diskurssi, jonka pohjana on jokin oppi tai joku henkilö, joka on aina oikeassa ja jota ei voi epäillä. (Yurchak 2014: 54.) Neuvostoyhteiskunnan auktoriteettina on toiminut Lenin (Tumarkin 1983: 248–251). Leninin tekstien lukeminen oli pakollista kouluissa ja yliopistoissa Neuvostoliiton aikana. Siksi Leninin vaikutus jatkuu edelleen: Venäjän nykyinen poliittinen valtaeliitti tuntee Leninin tekstit hyvin ja käyttää usein lainauksia Leniniltä sekä hyödyntää myös hänen retoriikkaansa ja tyyliänsä.

Lenin on myös Index Translationum -verkkotietokannan mukaan yksi

maailman käännettyimmistä tekijöistä ja ilmeisesti käännettyin poliitikko (Index Translationum). Leninin teoksia on käännetty 125 kielelle, ja niiden painosmäärä on yli 653 miljoonaa kappaletta (Volkogonov 1999: 11). Leninin teosten käännöksiä julkaistiin monta kertaa, ja niiden vertailu paljastaa, että käännöksiin tuli jatkuvasti muutoksia.

Leniniin liittyvästä tutkimuksesta löytyy yllättävän vähän tietoja kieliasioista (Prihod'ko 2012) ja vielä vähemmän kääntämisestä, vaikka lehti- ja julkaisu-toiminta oli erittäin tärkeää marxilaisessa propagandassa (ks. esim. Brooks & Chernyavskiy 2007: 2) ja Leninin teosten julkaiseminen sekä niiden levittäminen Neuvostoliitossa ja ympäri maailmaa olivat olennainen osa Lenin-kulttia.

¹ Huom! auktoriteettinen ja autoritaarinen ovat eri asioita, joita ei saa sekoittaa.

Leninin tuotannon ja sen käännojen tutkimus on hyvin ajankohtaista: se voi auttaa ymmärtämään paremmin ei pelkästään Leniniä, vaan myös nykyistä venäläistä poliittista diskurssia, ja antaa käsityksen propagandan levittämisestä käännoistoinnin kautta. Tässä artikkelissa esitetty tutkimus on osa laajempaa Leninin teosten ja niiden käännojen korpuspohjaista tutkimushanketta Tampereen yliopistossa. Lisätietoja projektista on saatavilla tästä linkistä: https://puolukka.rd.tuni.fi/lenin_project/.

Artikkeli käsittelee neljän Leninin teoksen 17 suomennoksen tutkimusta korpusmenetelmien avulla. Kohteena ovat teokset, joita on käännetty useita kertoja, niin sanotut uudelleenkäännökset (Koskinen & Paloposki 2015, Peeters & Van Poucke 2023). Uudelleenkääntämisen tutkimus keskittyy pääosin kaunokirjallisuuden kääntämiseen ja vain har-

vinaisissa tapauksissa tutkimuksen kohteena on ollut tietokirjallisuus (mainittakoon esim. Jones 2019 ja Marcelo Winitzer 2023). Korpusvetoista lähestymistapaa ei ole useinkaan käytetty uudelleenkääntämisen tutkimuksissa (Olohan 2004: 33–34), vaikka se auttaa paljon tekstien vertailussa ja se on todettu hyödylliseksi tämänaiheisissa tutkimuksissa (Cheesman et al. 2017, Jones 2019). Näin ollen tässä artikkelissa uudelleenkäännöksiä tutkitaan epätavallisella aineistolla ja epätyypillisillä menetelmillä.

Tämä artikkeli keskittyy suomennosten sanastoon, tarkemmin sanottuna aineistossa esiintyvään lukijalle vaativaan sanastoon, jäljempänä epätavallisiin sanoihin. Tavoitteena on jäljittää näiden sanojen käyttöä samojen teosten eri suomennoksissa ja pohtia, liittyvätkö muutokset vain muutoksiin suomen kielessä

(vrt. Nuolijärvi & Tiittula 2013) vai auktoriteettisen diskurssin rakentamiseen.

2 Leninin suomentaminen

Tarkasteltaessa Leninin suomennosten painoksia huomaa, että Leninin julkaiseminen suomeksi on tapahtunut aalloissa. Leninin teosten varhaisimmat suomennokset ilmestyivät jo Leninin elinaikana. Muutama Leninin kirjoitus käännettiin suomalaisiin lehtiin jo Venäjän vallankumouksen 1905–1907 aikoihin (Kujala 1987: 172). Lokakuun vallankumouksen ja Suomen sisällissodan jälkeen suomalaiset kommunistit alkoivat suomentaa marxilaista kirjallisuutta, erityisesti Leniniä. Vuosina 1918–1921 Moskovassa ilmestyi Suomalaisten kommunistien sarjajulkaisu, johon kuului mm. 12 Leninin teosta (sarjan julkaisujen luettelo on verkkosivulla <https://marxists.architexturez.net/suomi/historia/skp-sarjajulkaisut.htm>).

Leninin kuoleman jälkeen Lenin-kultin rakentaminen sai tuulta siipiensä alle. Vuonna 1926 ilmestyi ensimmäinen Leninin koottujen teosten painos venäjäksi, kun toinen täydennetty ja uusittu painos oli jo työn alla ja tuli painosta 1925–1932. Samaan aikaan alkoi Leninin tuotannon järjestelmällinen kääntäminen. Suomen kieli oli myös vähemmistökieli Neuvosto-Karjalassa ja Leningradin alueella, joten suomennoksilla oli oma osuutensa Leninin kultin rakentamisessa. Suuri osa suomennoksista julkaistiin Neuvostoliitossa, ja kääntäjät olivat suomen kielen natiivipuhujia, monet Suomesta v. 1918 paenneita punakaartilaisia². Leninin teosten suomennoksia julkaistiin myös Suomessa (erityisesti sotien jälkeen; Halmesvirran [2009]

mukaan 1960-luvulla Suomessa oli jopa Lenin-kultti, mutta ei läheskään yhtä suuressa määrin kuin Neuvostoliitossa) ja Yhdysvalloissa 1920–1930-luvulla. Erillisten teosten lisäksi julkaistiin 2-osainen *Valitut teokset* (1947–1951), 45-osainen *Teokset* (1954–1970) ja 10-osainen *Valitut teokset* (1976–1977). Neuvostoliiton romahduksen jälkeen uusia suomennoksia ei ole ilmestynyt.

Näin ollen useat Leninin keskeiset teokset on julkaistu suomeksi monta kertaa. Esimerkiksi *Valtio ja vallankumous* -kirjasta on olemassa ainakin kuusi eri suomennosta. Herää kysymys: miksi näin monta uudelleen­käännöstä? Kyseessä­hän ei ole kaunokirjallisuus, jota on tapana kääntää uudelleen ja uudelleen

tavoitteena alkuteoksen tason saavuttaminen (Koskinen & Paloposki 2015: 66–70). Jo käännösten pintapuolinen vertailu näyttää, että vaikka tekstit ovat yleensä hyvin lähellä toisiaan (ja jotkin teokset on jopa julkaistu samoissa kustantamoissa, ks. Liite), ne eivät ole identtisiä. Esimerkissä 1 on esitetty sama katkelma *Valtio ja vallankumous* -kirjan eri suomennoksista.³

(1) *Raz v neskol'ko let rešat', kakoj člen gospodstvjušego klassa budet podavlat', razdavlat' narod v parlamente, - vot v čem nastojašaâ sut' buržuaznogo parlamentarizma, ne tol'ko v parlamentarno-konstitucionnyh monarhiâh, no i v samyh demokratičeskih respublikah. No esli stavit' vopros o gosudarstve, esli rassmatrivat'*

² Leningradissa oli melko aktiivista suomenkielistä julkaisutoimintaa 1930-luvulle asti (ks. Smirnova 2014, Laakkonen & Hirvelä 2023). Leninin varhaisuomennosten yhteydessä voidaan mainita Edvard Torniainen, Väinö Jokinen ja Yrjö Sirola (Iivonen 1989, 259, 275; Stenberg 1948, Torniainen 1979).

³ Kohdat, jotka eroavat kolmessa tai useammassa käännöksessä, on lihavoitu. Käännöksiin viitataan koodeilla, koodit ja muut tiedot teksteistä ovat artikkelin liitteessä.

parlamentarizm, kak odno iz učreždenij gosudarstva, s točki zreniâ zadač proletariata v ètoj oblasti, to gde že vyhod iz parlamentarizma? (Valtio ja vallankumous, 1918, alkuteksti)

- (1a) **Kerta muutamassa vuodessa ratkaista**, kuka **vallitsevan luokan** jäsenistä tulee **sortamaan, musertamaan** kansaa parlamentissa, – siinä **todellinen porvarillisen parlamentarismien sisältö** ei ainoastaan **parlamentaris-perustuslaillisissa monarkioissa**, vaan myös kaikkein demokratisimmissa tasavalloissakin. Mutta jos käymme tutkimaan kysymystä valtiosta, jos käymme tutkimaan parlamentarismia yhtenä valtion laitoksista köyhälistön tehtävien näkökannalta tällä alalla, niin miten voidaan **päästä parlamentarismista**. (VV 1919)
- (1b) **Kerran muutamissa vuosissa ratkaista** kuka **hallitsevan luokan** jäsenistä tulee **kuristamaan ja polkemaan** kansaa parlamentissa – siinä **porvaril-**

lisen parlamenttarismin todellinen sisältö ei ainoastaan **parlamenttaarisissa perustuslaillisissa yksinvalloissa**, vaan kaikkein demokraattisimmissakin tasavalloissa. Mutta jos asetetaan kysymys valtiosta, jos tarkastellaan parlamenttarismia yhtenä valtion laitoksista proletariaatin tehtävien kannalta tällä alalla, niin missä on **tie ulos parlamenttarismista**? (VV 1926)

- (1c) **Ratkaista kerran muutamassa vuodessa**, kuka **hallitsevan luokan** jäsen tulee parlamentissa **kuristamaan, polkemaan** kansaa, – siinä **porvarillisen parlamenttarismin todellinen olemus**, paitsi **parlamenttaaris-perustuslaillisissa yksinvalloissa**, myöskin kaikkein demokraattisimmissa tasavalloissa. Mutta jos asetetaan kysymys valtiosta, jos parlamenttarismia yhtenä valtion laitoksista tarkastellaan proletariaatin tehtävien näkökannalta tällä alalla, niin missä on **ulospääsy parlamenttarismista**? (VV 1935)

- (1d) **Ratkaista kerran muutamassa vuodessa**, kuka **hallitsevan luokan** jäsen tulee parlamentissa **sortamaan, polkemaan** kansaa, – siinä on **porvarillisen parlamentarismien todellinen olemus** ei vain **parlamenttaaris-perustuslaillisissa yksinvalloissa**, vaan myös kaikkein demokraattisimmissa tasavalloissakin. Mutta jos asetetaan kysymys valtiosta, jos parlamentarismia yhtenä valtion laitoksista tarkastellaan tällä alalla esiintyvien proletariaatin tehtävien näkökannalta, niin missä on **ulospääsy parlamentarismista**? (VV 1946)
- (1e) **Ratkaista kerran muutamassa vuodessa**, kuka **hallitsevan luokan** jäsenistä tulee parlamentissa **sortamaan, polkemaan** kansaa, – siinä on **porvarillisen parlamentarismien todellinen olemus** ei ainoastaan **parlamenttaaris-perustuslaillisissa monarkioissa**, vaan myös kaikkein demokraattisimmissa tasavalloissa. Mutta jos asetetaan kysymys valtiosta, jos parlamen-

*tarismia yhtenä valtion laitoksista tarkastellaan tällä alalla esiintyvien proletariaatin tehtävien näkökannalta, niin missä on **ulospääsy parlamentarismista**?* (VV 1960)

- (1f) ***Kerran muutamassa vuodessa ratkaistaan, kuka hallitsevan luokan jäsen tulee parlamentissa sortamaan, polkemaan kansaa – siinä on porvarillisen parlamentarismien todellinen olemus ei ainoastaan parlamentaariperustuslaillisissa monarkioissa, vaan myös kaikkein demokraattisimissa tasavalloissa. Mutta jos asetetaan kysymys valtiosta, jos parlamentarismia yhtenä valtion laitoksista tarkastellaan tällä alalla esiintyvien proletariaatin tehtävien näkökannalta, niin missä on **ulospääsy parlamentarismista**?*** (VV 1967, 1972)

Esimerkin 1 tarkoitus on näyttää, millaisesta aineistosta on kyse. Esimerkistä näkyy varsin hyvin, että vaikka katkelma on hyvin samannäköinen eri painoksis-

sa, silti eroja on. Näyttää siltä, että uudempia käännöksiä ei ole tehty kokonaan uudelleen, vaan edellisten käännösten pohjalta. On vaihdettu sanoja (*köyhälistö* → *proletariaatti*, *yksinvalta* → *monarkia*), muutettu rakennetta (*kerran muutamissa vuosissa ratkaista* → *kerran muutamassa vuodessa ratkaista* → *kerran muutamassa vuodessa ratkaistaan*) ja sanajärjestystä (*jos tarkastellaan parlamenttarismia yhtenä valtion laitoksista* → *jos parlamentarismia yhtenä valtion laitoksista tarkastellaan*), mutta kappaleen runko pysyy vakiona. Mitä varten on tehty muutoksia näin lyhyellä aikajanelalla? Onko haluttu saada käännös lähemmäksi alkutekstiä? Vai onko korjattu kieliasua? Vai onko tekstiä muotoiltu kohdekielen normien mukaan?

Christina Delistathi on tutkinut Marxin teosten kääntämistä kreikaksi ja huomannut, että osa käännöksistä oli tehty

vanhojen käännösten pohjalta, mutta tästä ei ilmoitettu, koska vanhoilla käännöksillä ei ollut riittävää statusta (Delistathi 2023: 588). Tämän tapaustutkimuksen perusteella voidaan todeta, että Leninin teosten suomentamisessa on samoja tendenssejä.

3 Aineisto ja menetelmät

Tätä tapaustutkimusta varten käytettiin neljää Leninin teosta, joista on useita suomennoksia: *Mitä on tehtävä* (1902, kaksi suomennosta), *Sosialidemokratian kaksi taktiikkaa demokraattisessa vallankumouksessa* (1905, neljä suomennosta), *Valtio ja vallankumous* (1918, kuusi suomennosta) ja *Vasemmistolaisuus lastentautina kommunismissa* (varhaissuomennoksissa: *Penikkatauti*) (1922, neljä suomennosta). Käännökset on julkaistu vuosina 1919–1972. Lähtötekstit ja suomennokset koottiin korpuksi, jonka koko on noin 540 000

sanetta. (Ks. Liite). Tekstejä tutkittiin Sketch Engine -korpustyökalun avulla.

Ylipäänsä Leninin teosten kohdeyleisö eivät olleet tavalliset ihmiset, vaan puolueen aktivistit, ammattivallankumoukselliset, joista lähes kaikilla oli hyvä koulutustaso. Tästä syystä Leninin teokset saattoivat olla vaativia jopa venäläisille natiivipuhujille jo 1920-luvulla (ks. esim. Tumarkin 1983: 241). Siksi suomennoksissa voisi olettaa olevan paljon keskivertosuomalaiselle tuntemattomia sanoja, jatkossa **epätavallisia sanoja**. Voitaisiin odottaa, että uudelleenkäännöksissä yritettäisiin löytää parempia käännösvastineita tällaisille sanoille helpottamaan teosten lukemista (ks. esim. Kivistö & Riikonen 2007: 350). Tämän artikkelin tavoitteena on tarkastella epätavallisten sanojen esiintymistä Leninin teosten uudelleensuomennoksissa.

Epätavallisten sanojen haku aineistosta tehtiin kahdessa vaiheessa. Ensin haettiin Leninin suomennoksille ominaisia sanoja, avainsanoja. Avainsanojen haku on hyvin suosittu korpustutkimuksen menetelmä, jolla saadaan esiin tutkimusaineiston sanoja, joiden suhteellinen frekvenssi on merkittävästi korkeampi kuin

vertailukorpuksessa (Culpeper & Dementen 2015, Scott 1997). Avainsanojen lista on tuotettu Sketch Enginen Keywords-työkalun avulla (ks. Kilgariff 2009, <https://www.sketchengine.eu/guide/keywords-and-term-extraction/>). Vertailuaineistona käytettiin viiden miljardin sanan Finnish Web 2014 (fiTenTen14) -korpusta (Jakubíček ym. 2013). Tämä korpus edustaa nykypäivän suomen kielen käyttöä, siinä on mm. mediatekstejä, uutisia, blogeja ja julkisalan dokumentteja. Näin ollen avainsanahaun tuloksena on sanoja, joita ei käyte-

tä paljon nykykielessä ja jotka olivat aktiivisessa käytössä Leninin teoksissa. Siksi nykykielen korpuksen käyttö vertailuaineistona onnistuu. Hakutuloksen listalta otettiin 1 000 ensimmäistä sanaa.

Seuraavaksi käytettiin informanttien apua. Informantit ovat suomen kielen natiivipuhujia ja heidän koulutuksensa on muu kuin historia, kieli-, kirjallisuustai käännöstiede. He poistivat listalta ne sanat, jotka olivat heille tuttuja ja jotka he ymmärtävät. Näin listalle jäivät informanteille tuntemattomat sanat. Nykysukupolven koulutustaso on parempi kuin sata vuotta sitten, joten voidaan olettaa, että sanat, jotka ovat haastavia suomenkielisille lukijoille nykyhetkellä, olivat vaikeita myös edellisille sukupolville. Lopulliseen epätavallisten sanojen listaan jäi 60 sanaa.

Tämä lista ei ole homogeeninen, ja eri sanat ovat joutuneet tähän joukkoon eri syistä. Siksi listan sanat jaettiin kolmeen ryhmään ja tutkittiin erikseen. Ryhmät ovat: termit, reaaliat ja arkaismit (taulukko 1).

Termit ovat sanoja ja ilmaisuja, jotka ovat käytössä pääosin erikoisalan teksteissä. Toiset niistä esiintyvät harvoin erikoisalan ulkopuolella, toiset esiintyvät yleiskielessä eri merkityksissä. Termejä on vaikeaa ymmärtää, koska se vaatii vähintään erikoisalan perustuntemusta. Monet Leninin teoksista kuuluvat tieteelliseen rekisteriin (taloustiede, filosofia) ja myös hänen journalismissaan on paljon esillä yhteiskunnan kehitys ja muutos. Siksi teksteissä esiintyy monien alojen termejä: marxismi-leninisin, taloustieteen, filosofian ja politiikan tutkimuksen.

Reaalioiden kuuluvat ne sanat, jotka nimittävät jonkin maan spesifejä esineitä, perinteitä, luonnonilmiöitä, tapahtumia jne. Reaalioiden ymmärtämiseksi lukija tarvitsee maantuntemusta. Ero termin ja reaalian välillä on abstraktiuden asteessa, esim. adjektiivi *porvarillis-demokraattinen* tarkoittaa poliittista suuntausta ja on näin ollen valtiotieteellinen termi, kun taas *eserrä* tarkoittaa konkreettista Venäjän poliittisen liikkeen jäsentä ja on näin ollen reaalia.

Arkaismit ovat sanoja, joiden käyttö kielessä on huomattavasti vähentynyt kielen ja/tai yhteiskunnan muutosten vuoksi, ja tästä syystä ne kuuluvat monilla puhujilla passiiviseen sanastoon.

Näin ollen ryhmäjako tapahtui sanojen ongelmallisuuden pääsyyn mukaan: 1) vaatii erikoisalan tuntemusta (termi), 2) vaatii Venäjän tai muiden maiden

tuntemusta (reaalia), 3) vaatii laajaa sanavarastoa (arkaismi).

Analyysia jatkettiin tutkimalla epätavallisten sanojen käyttöä. Jokaiselle sanalle tehtiin konkordanssihakua rinnakkaiskorpuksessa (hakusuunta oli suomesta venäjään), ja tuloksena saatiin lähdekieleen vastineet. Seuraavaksi haettiin konkordanssit venäjästä suomeen ja koottiin kaikkien suomenkielisten käännösvastineiden lista. Näin seurattiin käännösvastineiden vaihtelua suomennoksissa. Jokaisesta ryhmästä tarkastellaan luvussa 4 vain kuvaavimpia sanoja, joihin on tehty enemmän muutoksia ja joiden vastineet tai vastineiden kirjoitus-tapa vaihtelevat eri suomennoksissa.

Termit (22 sanaa)	Reaaliat (20 sanaa)	Arkaismit (18 sanaa)
asteteoria (6) eklektisismi (20) federalismi (40) / federalistinen (15) / federatiivinen (28) feodaalinen (19) / feodalismi (51) konspiraatio (29), konspiratiivinen (56) / konspiratiivisuus (10) monarkia (103) / monarkisti (13) / monarkistinen (90) opportunisti (387) / opportunisti (273) porvarillis-demokraattinen (86) proletaari (129) / proletaariluokka (9) / (ei-) proletaarinen (530) / proletariaatti (2150) reformismi (28) / reformisti (15) sentralismi (94) sosialishovinismi (12) työläisaristokraatti (3) / työläisaristokratia (12) vallankumouksellis-demokraattinen (29)	ammattivallankumouksellinen (37) bolshevikki (250) / bolshevistinen (23) / bolshevismi (166) departementti (12) ekonomismi (158) eserrä (72) hvostisti (3) / hvostismi (14) intelligentti (51) / intelligenssi (20) kommunaari (28) lentolehtinen (40) mensheviikki (159) / menshevistinen (17) / menshevismi (8) santarmi (37) sosialisti-vallankumouksellinen / sosialivallankumouksellinen (50) trade-unioni (57) / trade-unionismi (33) / trade-unionistinen (63) tsarismi (202) VSDTP (8)	byrokraatti (19) / byrokratia (45) / byrokraattinen (37) / byrokratismi (35) demagogia (12) / demagoginen (14) eksitatiivinen (17) legaalinen (128) / illegaalinen (101) kaavaoppineisuus (17) / kaavaoppisuus (13) kiertämätön (124) / kiertämättömästi (64) / kiertämättömyys (33) organisatorinen (30) poroporvari (50) / poroporvarillinen (49) / poroporvarillisuus (41) polemiikki (73) / polemisoida (20) propagoida (40) vissi (106)

Taulukko 1 Epätavalliset sanat Leninin teosten suomennoksissa (suluissa sanojen frekvenssit).

	Leksikaalinen muutos	Kirjoitustapa vaihtelee	Ei muutosta	Yhteensä
Termit	2	5	15	22
Reaaliat	7	4	9	20
Arkaismit	10	1	7	18
Yhteensä	20	11	29	60 sanaa

Taulukko 2 Epätavallisten sanojen vaihtelu tutkimusaineistossa.

4 Sanasto ja tekstin ymmärrettävyys

Tässä luvussa tarkastellaan, minkälaisia muutoksia on tehty epätavallisten sanojen osalta, ja pohditaan mahdollisia muutosten syitä. Termejä, reaaliota ja arkaismeja tarkastellaan erikseen, koska muutostrendit näissä ryhmissä vaihtelevat. Muutosten tilastot tutkimusaineistossa on esitetty taulukossa 2. Kiinnostavaa on se, että jako termien, reaalioiden ja arkaismien välillä tuli aineistossa varsin tasaiseksi. Taulukosta näkyy, että melkein puolet sanoista

pysyy vakioina eri käännöksissä ja vain kolmasosassa tapahtuu leksikaalisia muutoksia. Seuraavissa osaluvuissa kerrotaan havainnoista tarkemmin.

4.1 Termit

Aineistossa on kaksi termien lajia: termit, jotka kuuluvat marxismi-leninismiin oppiin (esim. *proletariaatti*, *työläisaris-tokratia*, *vallankumouksellis-demokraat-tinen*), ja yleiset taloustieteen, filosofian ja politiikan tutkimuksen termit (esim. *federalismi*, *monarkistinen*). Muutokset, jos niitä on, tapahtuvat pääosin jälkimäisessä ryhmässä, kun taas marxismi-

leninismien termit pysyvät samoina kaikissa suomennoissa ja poikkeuksia on vähän. Taulukossa 3 on esitetty käännösvastineiden vaihtelu muutaman termin esimerkillä. Käännösvastineet on jäljitetty korpuksen teksteissä rinnakkais-konkordanssien avulla. Riveillä ovat korpuksen tekstit (koodit ovat liitteessä) ja sarakkeissa venäjänkieliset sanat. Taulukon soluissa ovat tekstissä käytetyt käännösvastineet. Jos samassa tekstissä on käytetty useita vastineita, solussa on esitetty ne kaikki vinoviivalla erotettuina. Sama rakenne on käytössä myös taulukoissa 4 ja 5.

Alkuperäinen sana / Käännös	federativnyj ‘federatiivinen’	monarhičeskij ‘monarkistinen’	proletarskij ‘proletaarinen’	social-šovinizm ‘sosialishovinismi’
VV 1919	federatiivinen	monarkistinen	proletaarinen / proletarinen	sosiali-shauvinismi
PT 1921		monarkistinen	proletaarinen / proletarinen	sosialishovinismi
VV 1926	federatiivinen	monarkistinen	proletaarinen	sosiali-shovinismi
KT 1930		monarkistinen	proletaarinen	
KT 1935		monarkistinen	proletaarinen	
VV 1935	liittotasavalta	monarkistinen	proletaarinen	sosialishovinismi
KT 1946		monarkistinen	proletaarinen	
PT 1946		monarkistinen	proletaarinen	sosiaali-yhtiöisänmaallisuus
VV 1946	federatiivinen	monarkistinen	proletaarinen	sosiali-chauvinismi
MT 1946		monarkistinen	proletaarinen	
MT 1954		monarkistinen	proletaarinen	
PT 1954		monarkistinen	proletaarinen	sosialichauvinismi
KT 1956		monarkistinen	proletaarinen	
PT 1962		monarkistinen	proletaarinen	sosialishovinismi
VV 1967	liittotasavalta	monarkkinen	proletaarinen	sosiališovinismi
VV 1972	liittotasavalta	monarkinen / monarkkinen	proletaarinen	sosiališovinismi

Taulukko 3 Epätavallisten termien vaihtelu Leninin teosten suomennoksissa.

Suuri osa Leninin termeistä on lainasanoja länsieurooppalaisista kielistä (*federativnyj, proletarskij*, jne.), ja myös näiden sanojen suomenkieliset vastineet ovat lainasanoja. Vaikka lainat selvästi dominoivat, jo 1920-luvulla esiintyi välillä käännöslainoja, esim. *yksinvalta* (kreikka: *μοναρχία*, latina: *mönarchia*) *Valtion ja vallankumouksen* v. 1918 käännöksessä (ks. myös esimerkki 1). Käänöslainoja esiintyi eniten 1940–50-luvulla, esim. *sosiališovinismi* → *yhtiöisänmaallisuus*, *federaatio* → *liittotasavalta*. Monet niistä eivät jääneet pysyviksi, ja lainasanat palaavat 1960-luvun käännöksiin, mutta jotkut niistä säilyivät, esim. *liittotasavalta*-substantiivi *federaation* sijaan.

Kuten aineistosta näkyy, useimmissa tapauksissa termit pysyvät vakioina eri

suomennoksissa. Termejä ei korvata, vaan muutetaan tarvittaessa niiden kirjoitustapaa. Ensimmäisten käännösten laatimisen aikaan lainasanojen kirjoitusasu suomessa oli varsin horjuvaa. Kirjoitustavan vaihtelu liittyy useimmiten pitkiin ja lyhyisiin vokaaleihin (*proletarinen* / vs. *proletaarinen*) tai translitteraation tapoihin (*sosiališovinismi* / *sosialishovinismi* / *sosialichauvinismi* / *sosiali-shauvinismi*). Myös yhdysviivan käyttö ensimmäisissä käännöksissä seuraa usein lähdekieltä. Monien listan sanojen kirjoitusasu on vakiintunut vasta myöhemmin.

4.2 Reaaliat

Reaalioiden ryhmässä on enemmän vaihtelua termien ryhmään verrattuna (ks. taulukko 4 ja myös taulukko 2).

Sosialistivallankumouksellisen puolueen jäsenen venäjänkielinen nimi on *socialist-revolúционер*, lyhenne *SR* ja lyhenne kirjainten nimien mukaan *èser*. Suomennoksissa käytetään kolmea erilaista vastinetta – *sosialivallankumouksellinen*, *sosialistivallankumouksellinen* ja *eserrä*. Välillä käännöksissä käytetään koko nimeä, välillä vain lyhennettä, ja välillä molempia, kun alkuteoksessa käytetään sekä sanaa että lyhennettä. Nimitys *eserrä* ei luultavasti kerro kovin paljon suomenkielisille lukijoille, vaikka venäjässä käytetään eniten juuri *èser*-sanaa. Tekstin ymmärrettävyyden näkökulmasta *èser*-nimityksen avaava *sosialistivallankumouksellinen*-vastine näyttäisi olevan parempi vaihtoehto.

Alkuperäinen sana / Käännös	bolševik ‘bolsevikki’	èsér ‘eserrä’	hvostizm ‘hvostismi’	intelligent ‘intelligentti’	kommunar ‘kommunardi’	trejd-ûnion ‘trade-unioni’
VV 1919	bolshevikki	sosialivallanku- mouksellinen		intelligentti	kommunardi	trade-unioni
PT 1921	bolshevikki	sosialivallanku- mouksellinen		intelligentti	kommunardi	ammattiliitto
VV 1926	bolsheviikki	sosialivallanku- mouksellinen / eserrä		intelligentti	kommunaari	trade-unioni
KT 1930	bolsheviikki	sosiali-vallanku- mouksellinen	hännystely / häntyryys	intelligentti		trade-unioni
KT 1935	bolsheviikki	sosialisti-vallan- kumouksellinen / eserrä	hvostismi	intelligentti		tradeunioni
VV 1935	bolsheviikki	sosialisti-vallan- kumouksellinen / eserrä		intelligentti	kommunaari	trade-unioni
KT 1946	bolshevikki	sosiali-vallanku- mouksellinen	perässäläahus- taminen	intelligentti		trade-unioni
PT 1946	bolshevikki	sosialivallanku- mouksellinen		porvaristosivisty- neistö	kommunaardi	trade-unions
VV 1946	bolshevikki	sosialisti-vallan- kumouksellinen / eserrä		intelligentti	kommunaardi	trade-unioni

Alkuperäinen sana / Käännös	bolševik ‘bolševikki’	èser ‘eserrä’	hvostizm ‘hvostismi’	intelligent ‘intelligentti’	kommunar ‘kommunardi’	trejd-union ‘trade-unioni’
MT 1946			perässälaahustaminen	intelligentti		trade-unioni
MT 1954			perässälaahustaminen	intelligentti		trade-unioni
PT 1954	bolshevikki	eserrä		intelligentti	kommunaardi	trade-unioni
KT 1956	bolshevikki	sosialistivallankumouksellinen	hvostismi	intelligentti		trade-unioni
PT 1962	bolshevikki	eserrä		intelligentti	kommunardi	trade unioni
VV 1967	bolševikki	sosialisti-vallankumouksellinen / eserrä		intellektuelli	kommunardi	trade unioni
VV 1972	bolševikki	sosialisti-vallankumouksellinen / eserrä		intellektuelli	kommunardi	trade unioni

Taulukko 4 Epätavallisten reaalioiden vastineet Leninin teosten suomennoksissa.

Sana *intelligentti*, joka on mukautettu laina venäjästä (*intelligent* ‘intellektuelli’), vaihtuu *intellektuelliksi* kahdessa viimeisessä *Valtio ja vallankumous*-teoksen suomennoksissa. Kielitoimis-

ton sanakirjasta löytyy vain *intellektuelli*-sana (KS 2024), eli myöhemmissä suomennoksissa käytetään suomenkielille lukijoille ymmärrettävämpää sanaa. *Penikkataudissa* vuodelta 1946 käy-

tetään *sivistyneistö*-vastinetta. Suomenkielisillä vastineilla ei ole samaa negatiivista konnotaatiota kuin Leninin teksteissä. Alkuperäisissä teksteissä Leninin käyttämillä sanoilla *intelligent* ja erityi-

sesti sen diminutiivilla *intelligentik* on halveksiva ja sarkastinen sävy.

Lenin oli värikäs kirjoittaja ja hänen teoksissaan esiintyy välillä jopa haukkumanimiä. Hyvä esimerkki on *hvostizm*-sana, jolla on käännöksissä useita käännösvastineita. *Hvostist* on Leninin keksimä haukkumanimi puolueen jäsenille, jotka olivat aktiivista luokkataistelua vastaan ja näin ollen liikkeen ”hännillä” (ven. *hvost* ’häntä’), ja tästä hän on johdannut sanat *hvostist* (ihmisestä) ja *hvostizm* (ilmiöstä). *Kahden taktiikan* suomennoksessa vuodelta 1930 on käytetty käännöslainoja *hännystelypolitiikka* ja *häntyryys*, joista tuskin on ollut paljon apua suomenkielisille lukijoille, vaan ne ovat olleet suorastaan harhaanjohtavia. Suomennoksista ajallisesti seuraavassa, *Kahden taktiikan* vuoden 1935 painoksessa sana *hvostismi* taas esiintyy suorana lainana, ja sen yhteydessä on kääntäjän kommentti: ”hännässä-roik-

kuvista”. Myöhemmin 1940-luvun *Kaksi taktiikkaa* ja *Mitä on tehtävä* -teosten käännöksissä on vaihdettu vastine uuteen vastineeseen *perässälaahustaminen*, joka avaa sanan *hvostismi* merkitystä ja sitä, että kyseessä on haukkumasana. *Kahden taktiikan* suomennoksessa vuodelta 1956 palattiin *hvostismi* -vastineeseen. Samassa tekstissä esiintyy keran myös *perässälaahustaminen* -vastine, joka luultavasti jäi edellisestä suomennoksesta.

Reaalioiden ryhmään kuuluu sekä Venäjän että muiden maiden reaalioiden, esimerkiksi ranskalainen *kommunardi* ja brittiläinen *trade-unioni*. Molemmat sanat sopeutuvat huonosti suomen kielen ääntämiseen ja kirjoitukseen, joten aineistossa esiintyy melko paljon vaihtelua. Silti molemmat sanat esiintyvät suorina lainoina, ja vain yhdessä käännöksessä on vaihdettu *trade-unioni*-sana *ammattiliitto*-vastineeseen (PT 1921).

Tutkimusaineistossa reaalioiden vastineet pysyvät vakioina noin puolessa tapauksista (ks. taulukko 2). Monet reaaliat kuvaavat Venäjän yhteiskunnan ilmiöitä Leninin aikana ja niistä on tullut historiallisia reaalioiden ja vastineet ovat vakiintuneet. Sanojen kirjoitustapa kuitenkin vaihtelee riippuen sovelletuista translitterointisäännöistä.

4.3 Arkaismit

Kuten on jo aiemmin mainittu, arkaismit ovat vanhentuneita sanoja, jotka ovat poistumassa kielestä. Tähän ryhmään kuuluvat esimerkiksi sanat *kaavaoppi-neisuus*, *kiertämätön*, *vissi* jne.

Osa käännösvastineista on uudemmissa suomennoksissa muutettu nykykielisiksi vastineiksi, toisia ei. Joskus tapahtuu myös niin, että ensimmäisissä käännöksissä esiintyy yleiskielisiä sanoja, jotka on myöhemmin vaihdettu arkaismeihin

(ks. taulukko 5). Taulukossa 5 on esitetty joitakin tämän ryhmän sanoja ja niiden vaihtelu eri suomennoksissa. Tämän ryhmän erikoisuus on se, että alkuteksteissä esiintyy välillä synonyymejä, joille on käytössä sama suomenkielinen vastine, esimerkiksi *nelegal'nyj* 'kielletty' ja *konspirativnyj* 'salainen', joiden suomenkielinen vastine on *illegaalinen*. Synonyymit on erotettu vinoviivalla.

Tämän ryhmän käännösvastineiden käytössä havaitaan yleensä seuraava skenaario. Alkuperäisessä tekstissä esiintyy jokin kirjakielinen venäläinen sana, esimerkiksi *doktrinerstvo* tai *filister*. 1920-luvun käännöksissä niiden vastineena käytetään suoria lainoja, kuten *doktrinäärisyys* tai *filisteri*. 1930-luvun

käännöksissä keksitään suomenkielisiä sanoja: *viisastelu*, *poroporvari*. Prosessi mahdollisesti jatkuu 1940–50-luvulla, jolloin saattaa tulla lisää suomenkielisiä vastineita, esimerkiksi *doktrinerstvo*-sanan vastineina esiintyvät *kaavaoppineisuus* ja *kaavaoppisuus*.

Vaikka tämän ryhmän sanat eivät kuulu marxilaiseen oppiin, monet niistä, kuten jo mainitut *kaavaoppineisuus* ja rinnakkaismuoto *kaavaoppisuus*, näyttävät esiintyvän suomeksi vain marxismia käsittelevissä teksteissä. Nykylukijalle ne ovat hyvin epätavallisia sanoja.

Lisäksi ryhmässä on vanhentunutta yleiskieltä 1920–30-luvulta, kuten *vissi*, joka nykyisin on Kielitoimiston sanakir-

jan mukaan sävyltään arkinen (KS 2024). Nämä sanat on jo 1940-luvun käännöksissä vaihdettu neutraaliin yleiskieleen, esim. *vissi* vaihdettiin *määrätty*-, *jokin*- ja *tietty*-vastineisiin (ks. taulukko 5).

Tässä ryhmässä on eniten hajontaa edellisiin ryhmiin verrattuna. Tämän ryhmän sanat vaikeuttavat tekstin ymmärtämistä ja estävät tekstejä täyttämästä niiden propagandatehtävää. Ilmeisesti siksi ne on osittain vaihdettu nykykielen sanoihin myöhemmissä suomennoksissa.

Alkuperäinen sana / Käännös	bürokratizm ‘byrokratismi’	nelegal’nyj, kon- spirativnyj ‘illegaalinen’ /legalnyi ‘legaalinen’	doktrinerstvo ‘kaavaoppineisuus’	propagandirovat’ ‘propageerata’	filister, obyvatel’, mešanin ‘poroporvari’	izvestnyj ‘vissi’
VV 1919	byrokratismi			levittää	poroporvari / filisteri	vissi
PT 1921		laiton / laillinen	vasemmistodoktrinäärisyys	propageerata	filisteri	vissi
VV 1926	byrokratismi			propageerata	poroporvari / filisteri	vissi
KT 1930		illegaalinen / legaalinen		propageerata		vissi
KT 1935		illegaalinen		propagoida	poroporvari	vissi
VV 1935	byrokratismi			propagoida	poroporvari	määrätty / vissi
KT 1946		illegaalinen / legaalinen		propagoida		määrätty / kyseessäoleva / kyseellinen / jossain
PT 1946		laiton / laillinen	vasemmistolaisviisastelu	propagoida	poroporvari	jonkin / määrätty
VV 1946	byrokratismi			propagoida	poroporvari	määrätty / jossain
MT 1946		illegaalinen / legaalinen	kaavaoppineisuus / kaavaoppisuus	propagoida		vissi

Alkuperäinen sana / Käännös	bürokratizm ‘byrokratismi’	nelegal’nyj, kon- spirativnyj ‘illegaalinen’ /legalnyi ‘legaalinen’	doktrinerstvo ‘kaavaoppineisuus’	propagandirovat’ ‘propageerata’	filister, obyvatel’, mešanin ‘poroporvari’	izvestnyj ‘vissi’
MT 1954		illegaalinen / legaalinen	kaavaoppineisuus / kaavaoppisuus	propagoida		Tekstikatkelma puuttuu tästä suomen- mennoksesta.
PT 1954		illegaalinen / legaalinen	kaavaoppineisuus / kaavaoppisuus	propagoida	poroporvari	vissi
KT 1956		illegaalinen / legaalinen		propagoida		vissi / määrätty / kyseinen
PT 1962		illegaalinen / laillinen	kaavaoppineisuus	harjoittaa propagandaa	poroporvari	jonkin / tietty
VV 1967	virkavaltaisuus			propagoida	poroporvari	tietty / jossain
VV 1972	virkavaltaisuus			propagoida	poroporvari	tietty / jossain

Taulukko 5 Arkaismien vaihtelu Leninin teosten suomennoksissa.

5 Pohdinta

Kuten jo artikkelin alussa mainittiin, Leninin tuotannon julkaiseminen ja kääntäminen kuului Lenin-kultin luomiseen. Alkutekstien piti saavuttaa kanoninen

muoto (vertailemalla eri vanhoja painoksia ja käsikirjoituksia), ja niistä piti tehdä “oikeat” käännökset muihin kieliin. Siksi aiemmin käännetyt teokset piti kääntää uudelleen tai käännöksiä piti tarkistaa ja korjata. Pitää ottaa huo-

mioon, että jotkin käännöksistä on tehty jo 1920-luvun alussa, Lenin-kultin alkuvaiheessa, ja näin ne olivat vielä tavallisia poliittisten tekstien käännöksiä.

Leninin teosten kääntäminen muille kielille seurasi usein alkuteosten julkaisemisen vaiheita. Kun seuraava koottujen teosten painos julkaistiin, tehtiin myös uusia teosten kokoelmia muilla kielillä (Mikhailov & Koskinen [tulossa 2026]). Tämän jälkeen sekä venäjänkielisestä että muunkielisistä koottujen teosten painoksista tuli erillisten teosten painoksia. Alkuteosten uusiin painoksiin tuli mahdollisesti pieniä muutoksia, jotka olivat eri painosten ja käsikirjoitusten vertailun tulosta, tai muutoksia ei juuri tullut. Isoja muutoksia ei kuitenkaan voitu tehdä, koska Leniniä ei voitu korjata. Käännöksen muokattu painos on toinen asia: siinä on taustalla sekä käännöksen ja alkutekstin vertailua että käännöksen kieliasun korjausta. Siksi, vaikka alkuteksti ei muuttunutkaan, käännös muuttui. Eri teosten käännökset kalibroitiin koottujen teosten sisällä, muun muassa yhdenmukaistamalla termejä ja muuta sanastoa, mitä ei ollut

mahdollista tehdä alkuteoksissa (esim. Leninin teoksissa vaihtelevat rinnakaismuodot *imperialističeskij* ja *imperialistskij* ‘imperialistinen’).

Tämä selittää käännösten eri painosten suurta määrää ja osoittaa käännöstoiminnan roolia auktoriteettisessa diskurssissa. Alkuteokset ovat saman henkilön kirjoittamia, ja käännökset olivat eri kääntäjien tuotantoa. Muokattujen painosten tarkoitus oli käännösten kalibrointi ja kodifiointi: eri käännöstyylit ja eri käännösratkaisut piti yhdenmukaistaa ja luoda niistä yhden henkilön tyyli. Siksi hajonta eri teosten suomenosten välillä vähenee vaiheittain ja lähes katoaa 1970-luvulla.

Tämän tapaustutkimuksen kohteena olivat epätavalliset sanat, jotka saattavat olla tuntemattomia tavalliselle lukijalle. Siksi nämä sanat mahdollisesti hidastavat lukemista ja vaikeuttavat ymmärtä-

mistä. Melkein kaikille näille sanoille löytyy synonyymeja yleiskielessä (*filisteri* → *porvari*, *sovinismi* → *äärinationismi*, *hvostisti* → *perässätulija* yms.). Olisi voinut odottaa, että uudelleenäänöksissä niitä korvattaisiin nykykielen sanoilla. Näin ei kuitenkaan tapahtunut. Monet näistä sanoista vain siirtyivät käännöksestä toiseen. Toiset vaihtelivat välillä vaihtoehtoisten sanojen kanssa, mutta loppujen lopuksi vanha epätavallinen lekseemi palasi ja oli edelleen esillä uudemmissa käännöksissä. Nämä sanat ovat usein haasteellisia myös ortografian näkökulmasta, joten niillä on monta kirjoitustapaa ja ne vaihtelivat käännöksestä toiseen, kunnes nykysuomen normin mukainen kirjoitustapa otettiin käyttöön viimeisimmissä käännöksissä. Muutoksia tapahtui lähinnä arkaismien käännösvastineissa, kun taas termit ja reaaliat pysyivät suurin piirtein vakioina pientä vaihtelua lukuun ottamatta, erityisesti jos kyseessä oli

Leninin oma sanasto. Voi olla, että näistä sanoista on tullut marxilaisen – ja Leninin – diskurssin tunnusmerkki. Näiden teosten funktio ei ole vain tietojen välittäminen, vaan ne ovat myös propagandaa, niiden pitää vaikuttaa emotionaalisesti, Leninin äänen pitää kuulua. Ja Leninin ääni välittyy ilmeisesti myös näiden outojen sanojen kautta.

Näin ollen eroja Leninin teosten eri painosten välillä voi vain osittain selittää suomen kielen muutoksilla. Vaikka ortografiaa nykyaikaistetaan ja vanhennutta sanastoa uusitaan, aika paljon vanhahtavia ilmaisuja siirtyy painoksesta toiseen. Tutkimuksen alkuvaiheessa oletettiin, että muutoksia tapahtuisi nimenomaan epätavallisten sanojen kohdalla. Tuloksena oli kuitenkin se, että puolessa tapauksista epätavallisiin sanoihin ei ole koskettu (ks. taulukko 2). Tehdyt muutokset eivät myöskään usein

liity epätavallisiin vaan aivan tavallisiin yleiskielisiin sanoihin ja ilmaisiin.

Palataan vielä kerran esimerkkiin 1. Siinä muutosten kohteena on seuraavat ilmaisut:

- *raz v neskol'ko let rešat: kerta muutamassa vuodessa ratkaista / kerran muutamissa vuosissa ratkaista / ratkaista kerran muutamassa vuodessa / kerran muutamassa vuodessa ratkaistaan*
- *podavlât, razdavlât narod: sortamaan, musertamaan kansaa / kuristamaan ja polkemaan kansaa / kuristamaan, polkemaan kansaa / sortamaan, polkemaan kansaa*
- *v parlamentarno-konstitucionnyh monarhiâh: parlamentaris-perustuslaillisissa monarkioissa / parlamenttaarisissa perustuslaillisissa yksinvalloissa / parlamenttaaris-perustuslaillisissa yksinvalloissa*

- *vyhod iz parlamentarizma: päästä parlamentarismista / tie ulos parlamenttarismista / ulospääsy parlamenttarismista.*

Kuten näemme, muutosten kohteena oli vain yhdessä tapauksessa termi (*monarkia*), muissa tapauksissa muutettiin yleiskielisiä sanoja ja ilmaisuja. Tehdiinkö näitä pieniä muutoksia vain muutosten takia vai oliko niillä muu tarkoitus? Tämä olisi jatkotutkimuksen aihe.

Lähdeluettelo

Brooks, Jeffrey & Georgiy Chernyavskiy 2007. *Lenin and the Making of the Soviet State. A Brief History with Documents*. New York: Palgrave Macmillan.

Cheesman, Tom, Kevin Flanagan, Stephan Thiel, Jan Rybicki, Robert S. Laramée, Jonathan Hope, Avraham Roos. 2017. Multi-Retranslation Corpora: Visibility, Variation, Value, and Virtue. *Digital Scholarship in the Humanities* 32:4, 739–760. <https://doi.org/10.1093/llc/fqw027>.

Culpeper, Jonathan & Jane Demmen 2015. Keywords. Teoksessa: Douglas Biber & Randy Reppen (toim.) *The Cambridge Handbook of English Corpus Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press, 90–105.

Delistathi, Christina 2023. Translator Work Practices and the Construction of the Correct Interpretation of Marxism in Post-War Greece. *Target* 35:4, 573–594. <https://doi.org/10.1075/target.21143.del>

fiTenTen14 2014. Finnish Web 2014. <https://www.sketchengine.eu/fitenten-finnish-corpus/> [viitattu 14.10.2025].

Halmesvirta, Anssi 2009. A Foreign Benefactor and a Domestic Liberator. The Cults of Lenin and Mannerheim in Finland. *Scandinavian Journal of History* 34:4, 414–432. <https://doi.org/10.1080/03468750903151628>

Iivonen, Jyrki 1989. Lenin, Suomi ja suomalaiset 1918–1923. Teoksessa: Jaakko Numminen (toim.). *Lenin ja Suomi, osa II*. Helsinki: Opetusministeriö, Valtion painatuskeskus, 205–286.

Index Translationum. <https://www.unesco.org/xtrans/bsform.aspx>. [viitattu 14.10.2025].

Jakubiček, Miloš, Adam Kilgarriff, Vojtěch Kovář, Pavel Rychlý & Vít Suchomel 2013. The Ten-Ten Corpus Family. Teoksessa: Hardie, Andrew & Robbie Love (toim.) *7th International Corpus Linguistics Conference CL 2013*. Lancaster: UCREL. 125–127. Saatavissa: https://www.sketchengine.eu/wp-content/uploads/The_TenTen_Corpus_2013.pdf, [viitattu 14.10.2025].

Jones, Henry 2019. Retranslating Thucydides as a Scientific Historian. A Corpus-Based Analysis. *Target* 32:1, 59–82. <https://doi.org/10.1075/target.19082.jon>

Kilgarriff, Adam 2009. Simple Maths for Keywords. Teoksessa: Michaela Mahlberg, Victorina González-Díaz & Catherine Smith (toim.) *Proceedings of Corpus Linguistics Conference CL2009*, University of Liverpool, UK. Saatavissa: <https://www.sketchengine.eu/wp-content/uploads/2015/04/2009-Simple-maths-for-keywords.pdf>. [viitattu 14.10.2025].

Kivistö, Sari & H. K. Riikonen 2007. Käännöstointa työväenliikkeen piirissä. Teoksessa: H. K. Riikonen, Urpo Kovala, Pekka Kujamäki & Outi Paloposki (toim.) *Suomennoskirjallisuuden historia I*. Helsinki: SKS, 349–356.

Koskinen, Kaisa & Outi Paloposki 2015. *Sata kirjaa, tuhat suomennosta. Kaunokirjallisuuden uudelleenkäyttäminen*. Helsinki: SKS.

KS = *Kielitoimiston sanakirja*. 2024. Helsinki. Kotimaisten kielten keskus. <https://www.kielitoimiston-sanakirja.fi>. Päivitetty 19.3.2024.

Kujala, Antti 1987. Suomi vallankumouksen punaisena selustana, 1905–1907. Teoksessa Numminen Jaakko (toim.) 1987. *Lenin ja Suomi. Osa 1*. Helsinki: Valtion painatuskeskus, 111–224.

Laakkonen, Anna & Jesse Hirvelä 2023. Suomalaisia toimittajia Neuvostoliitossa 1918–1938. Teoksessa: *Sanomisen vaikeutta ja vapautta. Vasemmistolaista tiedonvälitystä 1919–1956*. Helsinki: Yleinen Lehtimiesliitto, 50–75.

Marcelo Wirnitzer, Gisela 2023. A New Approach to Retranslating. (Re)translations of the Chronicles of the Discovery and Conquest of the Canary Islands. *Parallèles* 35:1, 151–167. <https://doi.org.10.17462/para.2023.01.09>.

Mikhailov, Mikhail & Kaisa Koskinen (tulossa 2026). Translating Lenin as Institutional Translation: From Ideal to Cult. *Translation Studies Special Issue: Historical Studies on Institutional Translation*.

Nuolijärvi, Pirkko & Liisa Tiittula 2013. Tarvi-taanko uudelleenkäännöksiä? *Kielikello* 4/2013, 22–25. Saatavissa: <https://kielikello.fi/tarvi-taanko-uudelleenkaannoksia/> [viitattu 14.10.2025].

Olohan, Maeve 2004. *Introducing Corpora in Translation Studies*. London: Routledge.

Peeters, Kris & Van Poucke, Piet 2023. Retranslation, Thirty-odd Years after Berman. *Parallèles* 35:1, 1–27. <https://doi.org.10.17462/para.2023.01.01>

Prihod’ko, Sergei 2012. Jazykovaja ličnost V. I. Lenina. *Lingua mobilis* 1:34, 49–61.

Read, Christopher 2024. *Lenin Lives?* Oxford: Oxford University Press.

Scott, Mike 1997. PC Analysis of Key Words — and Key Key Words. *System* 25: 2, 233–245.

Service, Robert 1985. *Lenin: A Political Life. Volume 1. The Strengths of Contradiction*. London: Macmillan.

Smirnova, Tamara 2014. Finskaja kommunističeskaja pressa v Petrograde-Leningrade.

RABKRIN 5.12.2014. Saatavissa: <https://rabkrin.org/finskaya-kommunisticheskaya-pressa-v-petrograde-leningrade-statya/> [viitattu 14.10.2025].

Stenberg, Elli 1948. Väinö Jokinen – marxilainen tutkija ja teoreetikko, sanomalehtimies. Teoksessa: *SKP taistelujen tiellä. Vuosikirja IV*. Helsinki: Puoluetoimikunnan valistusjaosto.

Šuliko, Georgij 2019. Fuko, Lenin i zapadnyj marksizm. *Logos* 29:2, 251–267.

Torniainen, Edvard 1979. Na besede u Lenina. Teoksessa: *Lenin v vospominaniâh finnov*. Moskova: Izd. političeskoj literatury. 25–31.

Tumarkin, Nina 1983. *Lenin Lives! The Lenin Cult in Soviet Russia*. Cambridge Mass.: Harvard University Press.

Volkogonov, Dmitri 1999. *Lenin. Poličeski portret*. Moskva: AST, Novosti.

Yurchak, Alexei 2014. *Èto bylo navsegda, poka ne končilos’*. *Poslednee sovetskoe pokolenie*. Moskva: Novoe literaturnoe obozrenie.

Kirjoittajat

Mikhail Mikhailov toimii professorina Tampereen yliopistossa. Hänen tutkimusaiheitaan ovat korpustutkimus, käännösteknologia, diskurssianalyysi ja terminologia.

Sähköposti: mikhail.mikhailov@tuni.fi

Julia Souma on toiminut väitöskirjatutkijana Tampereen yliopistossa (2020–2023) ja yliopisto-opettajana Helsingin yliopistossa (2023–2024). Hänen tutkimusaiheitaan ovat korpustutkimus, intertekstuaalisuus ja diskurssianalyysi.

Sähköposti: iuliia.souma@gmail.com

Satu Valkiainen toimii yliopisto-opettajana Tampereen yliopistossa. Hänen tutkimusaiheitaan ovat erikoisalojen kääntäminen ja käännösteknologia.

Sähköposti: satu.valkiainen@tuni.fi

Liite. Tekstikorpuksen luettelo.

Koodi	Käännöksen otsikko	Julkaisuvuosi	Kustantamo	Kääntäjä
	Čto delat?	1902		
MT 1946	Mitä on tehtävä?	1946	Karjalais-Suomalaisen SNT:n Valtion Kustannusliike, Petroskoi	
MT 1954	Mitä on tehtävä?	1954	Karjalais-Suomalaisen SNT:n valtion kustannusliike, Petroskoi	
	Dve taktiki social-demokratii v demokratičeskoj revolúcii			
KT 1930	Sosialidemokratian kaksi taktiikkaa demokraattisessa vallankumouksessa	1930	Kustannusosuuskunta Kirja, Leningrad, Petroskoi	Lyyli Latukka
KT 1935	Sosialidemokratian kaksi taktiikkaa demokraattisessa vallankumouksessa	1935	Valtion Kustannusliike Kirja, Petroskoi	
KT 1946	Sosialidemokratian kaksi taktiikkaa demokraattisessa vallankumouksessa	1946	Karjalais-Suomalaisen SNT:n valtion kustannusliike, Petroskoi	
KT 1956	Sosialidemokratian kaksi taktiikkaa demokraattisessa vallankumouksessa	1956	Karjalais-Suomalaisen SNT:n valtion kustannusliike. Petroskoi	
	Gosudarstvo i revolúciâ	1918		
VV 1919	Valtio ja vallankumous	1919	Suomalaisen Kommunistisen Puolueen Keskiskomitea, Moskova	Edv. Torniainen
VV 1926	Valtio ja vallankumous	1926	Kustannuskunta "Kirja", Leningrad	
VV 1935	Valtio ja vallankumous	1935	Kirja, Petroskoi	V. Ojanen, Esko Sipi

VV 1946	Valtio ja vallankumous	1946	Karjalais-Suomalaisen SNT:n valtion kustannusliike. Petroskoi	
VV 1960	Valtio ja vallankumous	1960	Karjalan ASNT:n valtion kustannusliike, Petroskoi	
VV 1967	Valtio ja vallankumous	1967	Kustannusliike Edistys	
VV 1972	Valtio ja vallankumous	1972	Kansankulttuuri Oy, Helsinki	
	Detskaâ bolezni' levizny v kommunizme	1920		
PT 1921	Penikkatauti. "Vasemmistolaisuus" lastentautina kommunismissa	1921	Savon kansan kirjapaino, Kuopio	
PT 1946	Penikkatauti. "Vasemmistolaisuus" lastentautina kommunismissa	1946	Kansankulttuuri, Helsinki	
PT 1954	Penikkatauti. "Vasemmistolaisuus" lastentautina kommunismissa.	1954	Akateeminen Sosialistiseura (ASS), Helsinki	
PT 1962	Vasemmistolaisuus lastentautina kommunismissa	1962	Vieraskielisen kirjallisuuden kustannusliike, Moskova	A. Leontjeva, T. Nuutinen, J. Prohorov, H. Rytshagova
